

Andrej Dular

Obrtni dom v Metliki

Želja po lastnem obrtnem domu je med metliškimi obrtniki tlela že nekaj časa, takorekoč od ustanovitve obrtne zadruge v Metliki leta 1888. Vendar je ta želja pričela dobivati jasnejšo podobo šele v začetku 20. stoletja, ko so obrtniki tudi uresničili svojo namero in kupili zemljišče za novi obrtni dom. Na seji zadružnega starešinstva, ki je bila 18. maja 1902,¹ so se odločili, da bodo kupili staro hišo, v pismu, ki so ga nekaj dni zatem poslali županstvu mestne občine v Metliki, pa so že zapisali, »da je zadruga vseh obrtnikov metliškega sodnijskega okraja kupila hišo št. 37 v Metliki, katero namerava podreti in na njenem prostoru novo sezidati.«²

Res je bila 20. maja 1902 podpisana kupna pogodba med lastnikom hiše št. 37 Antonom Barbičem in metliško obrtno zadrugo, ki jo je zastopal njen predsednik klobučarski mojster in posestnik Anton Terček. Pogodba se je nanašala na stavbno parcelo št. 42 in na njej ležečo hišo z vsemi pripadajočimi prituklinami, ki jo je lastnik prodal za 2400 kron. Nekaj dni kasneje je bila nepremičnina v zemljiško knjigo vpisana na obrtno zadrugo Metlika.³ Načelstvo obrtne zadruge je zaprosilo mizarskega mojstra Kobeta iz Metlike, naj izdelata gradbeni načrt in predračun stroškov za novo stavbo,⁴ kar je tudi storil.

O nakupu so seznanili društvene člane na občnem zboru 7. julija 1902. leta.⁵ Zadružni odbor pa so pooblastili, da je glede potrebnih sredstev za zidavo obrtnega doma zaprosil za posojilo Prvo dolensko posojilnico v Metliki, hkrati pa so sklenili, naj bi delo na dražbi oddali najugodnejšemu izvajalcu.

Po podpisu kupoprodajne pogodbe je bilo potrebno urediti še druge upravnopravne zadeve. Predvsem so morali ugotoviti meje kupljene nepremičnine, da ne bi bilo kasneje z mejaši kakih sporov. Šlo je za poti, ki so držale do posesti sosedov, na primer do metliškega gradu in do šolskega dvorišča. Zadruga obrtnikov je zato v svojem dopisu⁶ zaprosila mestno županstvo, da naj bi odredilo lokalni ogled, pri katerem naj se »po zaslišanju mejašev določi stavbena črta in nivel, po kateri se bode smelo zidati, in da se potem sestavi in predložiti zamore stavbni načrt v odobrenje.« Mejaši so bili posestniki Jože Slobodnik, št. 36, Jože Vukšinič, št. 35, Lenka Kambič, št. 34, poleg teh pa še metliška graščina in krajevni šolski svet. Mejaši so si 26. julija 1902⁷ ogledali mejo in nanjo niso imeli bistvenih pripomb, saj je mestno županstvo ugotovilo, da glede na situacijski načrt ni nobenih javnih ali tehničnih ovir, da bi se (glede na predloženi gradbeni načrt) ne moglo sezidati novega obrtnega doma.

¹ Zapisnik seje zadružnega načelstva 18. maja 1902. Arhiv obrtnikov Metlika, leto 1902, hrani Belokranjski muzej Metlika (dalje: BMM).

² Dopis županstvu mestne občine Metlika dne 25.5.1902; BMM, Arhiv obrtnikov 1902.

³ Kupna pogodba z dne 20. maja 1902; BMM, Arhiv obrtnikov 1902.

⁴ Račun za izdelan načrt in predračun, ki ga je mojster Kobe 16.8.1902 poslal obrtni zadrugi Metlika. BMM, Arhiv obrtnikov 1902.

⁵ Zapisnik občnega zbora 7. julija 1902; BMM, Arhiv obrtnikov 1902.

⁶ Dopis županstvu mestne občine Metlika dne 25.5.1902; BMM, Arhiv obrtnikov 1902.

⁷ Dopis županstva mestne občine Metlika načelniku obrtne zadruge Metlika Antonu Terčku dne 20.5.1903. BMM, Arhiv obrtnikov 1903.

Županstvo je po gradbenem načrtu, ki ga je predložila zadruga, povzelo razporeditev in število prostorov nove zgradbe, saj je navedlo, da naj bi imela nova hiša hodnik, eno večjo in dve mali kleti s stopnicami, nad kletjo pa dvorano, dve sobi, kuhinjo, vežo, hodnik do stranišča in stopnišče v zgornje nadstropje. V zgornjem nadstropju naj bi bile tri sobe, kuhinja, jedilna shramba, veža, hodnik do stranišča in stopnišče do podstrešja. V istem dopisu je županstvo še poudarilo, da mora biti vse solidno iz zoper ogenj varno napravljeno, kuhinji preobokani, dimniki postavno izpeljani, streha pa naj bo krita z opeko. Zidano stranišče mora imeti iz cementa zidano dobro pokrito gnojno jamo. Zahtevali so še, da je treba pri gradnji doma strogo upoštevati zakonska določila, po končani gradnji pa mora zadruga zaprositi županstvo za uporabno dovoljenje.

Ker so bile meje kupljene nepremičnine urejene oziroma dogovorjene, stavbni načrt odobren, znani pa so bili tudi pogoji⁸ za oddajo gradbenih del in predračun za celotno delo, ki je znašal 17.581,02 kron,⁹ je 24. maja 1903 obrtna zadruga po večkratnem javnem razglasu organizirala zmanjševalno licitacijo za zidanje obrtnega doma. Licitacija za oddajo del je bila ob 10. uri v metliški občinski pisarni. Nadalje je bilo navedeno: »Ko so se došlim poduzetnikom stavbni pogoji s stavbnim proračunom in stavbenim načrtom do dobra raztolmačili, pozivali so se, da položijo varščino in stavijo svoje ponudbe. Ko so poduzetniki izjavili, da so stavbne pogoje s prilogom dobro razumeli, položili so varščino gosp. Jakob Franc, Franc Jutraš, Miko Urh, Neža Zearo in Franc Piletič ter stavili sledeče ponudbe. Jakob Franc za zidarsko delo 12.000 kron, Franc Jutraš za kleparsko delo 262 kron, Miko Urh za kovaško delo 320 kron, Neža Zearo za kamnoseško delo 160 kron in Franc Piletič za pečarsko delo 400 kron.« Celotno delo je na licitaciji prevzel Jakob Franc, in sicer za 17.500 kron.¹⁰

Konec maja 1903 so na seji obrtnega starešinstva¹¹ še enkrat formalno potrdili izid licitacije in sklenili, da bodo zaprosili Prvo dolensko hranilnico in posojilnico v Metliki za posojilo v enaki višini, kot so znašali celotni stroški gradnje obrtnega doma. Čeprav so v pogojih za gradnjo zapisali, naj bi bila vsa gradbena dela končana do 1. novembra 1903, so na omenjeni seji soglasno sklenili, naj se do tistega časa stavba »toliko dovrši, da pod streho pride, le zadnja pisarna naj bi se zgotovila. Vse drugo delo, to je cela zgradba bi morala biti dokončana do 1. avgusta 1904.« Takšna odločitev zadružnega odbora je bila gotovo v prid Jakobu Francu, ki je lahko računal, da bo svoje delo opravil sicer počasneje, zato pa čim bolj kvalitetno. Končno pa je bilo za dobro gradnjo doma zavzeto in odgovorno tudi zadružno načelstvo, ki naj bi nadziralo kvaliteto dela. Ker je odbor Prve dolenske posojilnice v Metliki zadruzi odobril zaprošeni kredit za gradnjo doma (in sicer po 5-odstotni obrestni meri), je zadružni odbor na seji¹² 7. junija 1903 še enkrat potrdil licitacijske pogoje in izid licitacije ter s tem tudi izvajalca gradbenih del zidarskega mojstra Jakoba Franca iz Metlike.

Jakob Franc se je verjetno takoj lotil pripravljalnih del za zidavo doma. Moral je porušiti staro zgradbo, odpeljati odvečni material, izkopati temelje za novo hišo in do zime spraviti zgradbo pod streho. Prav tako je moral najti mojstre-kooperante za druga specialna obrtniška dela, ki so bila potrebna za dograditev obrtnega doma.

⁸ Pogoji, pod katerimi odda zadruga vseh obrtnikov metliškega sodnega okraja zgradbo obrtnega doma na prostoru hiše št. 37 v Metliki. Datirano 16. maja 1903. BMM, Arhiv obrtnikov 1903.

⁹ Oznanilo (proračun) glede cen za izgradnjo obrtnega doma v Metliki. Datirano 16. maja 1903. BMM, Arhiv obrtnikov 1903.

¹⁰ Zapisnik 24.5.1903, pisan ob oddaji del za gradnjo obrtnega doma v Metliki. BMM, Arhiv obrtnikov 1903.

¹¹ Zapisnik seje obrtnega starešinstva 31. maja 1903. BMM, Arhiv obrtnikov 1903.

¹² Zapisnik seje obrtnega odbora dne 7. junija 1903. BMM, Arhiv obrtnikov 1903.

Medtem tudi zadružni odbor ni stal prekrižanih rok in je že računal, koliko bo zadruga zaslužila z oddajanjem prostorov v novem obrtnem domu, ki jih sama ne bi uporabljala. Takšna preračunljivost zadružnega odbora je bila povsem upravičena, kajti Prvi dolenski posojilnici je bilo potrebno vračati posojilo z obrestmi. Najti so morali ugodnega in stalnega najemnika, ki bi v sicer bomo zadružno blagajno vsak mesec prispeval nekaj denarja. Očitno je imel zadružni odbor pri izbiri najemnika srečo, saj se je za najem prostorov začela zanimati orožniška postaja v Metliki, še preden je bil obrtni dom sploh dograjen. Zadružni odbor je zato že februarja 1904 določil ceno stanovanja v obrtnem domu. Za tri sobe, kuhinjo in jedilno shrambo v zgornjem nadstropju, sobo na podstrešju ter za klet in drvarnico naj bi najemnik plačal na leto 500 kron. Da pa bi že prej zadostili potrebam žandarmerije, če bi se z njo sklenila najemna pogodba za prostore, naj bi že ob gradnji doma upoštevali njihove želje in nasvete.¹³

Do aprila 1904 je gradnja doma toliko napredovala, da je Franc začel z zaključnimi deli. Zadružni odbor je zato 24. aprila 1904 izvolil komisijo treh članov-obrtnikov (Antona Kopiniča, Martina Prusa in Janeza Novaka), ki je pregledala opravljeno delo. O izvoljenih nadzornikih pa so poročali tudi mojstru Jakobu Francu.¹⁴ Nadzorna komisija je opravičila svoj obstoj, saj so nadzorniki 12. maja 1904 pregledali obrtni dom in ugotovili več pomanjkljivosti na vgrajenih oknih.¹⁵ Franc je moral napake popraviti, ob tem pa so mu zaupali še dodatna dela, ki niso bila omenjena v pogodbi. Tako je na primer tlakoval kletne prostore in prostor pred obrtnim domom, izdelati pa je moral tudi kovinske črke – napis za obrtni dom – ki naj bi bile pritrjene na stavbnem pročelju.¹⁶

Metliški obrtni dom je bil dograjen z majhno zamudo, vendar so zaključna dela končali verjetno že v prvi polovici meseca avgusta. Odbor zadružnega starešinstva je 15. avgusta 1904 izvolil pripravljalni odbor za otvoritveno slovesnost. V odboru so bili poleg župana Franca Jutraša še zadružni načelnik Anton Terček in odborniki Franc Weiss, Božidar Guštin in Janko Globočnik. Ti naj bi za otvoritev 21. avgusta 1904 pripravili vse potrebno za blagoslovitev doma in za banket, ki bi sledil tej svečanosti.¹⁷ Predvidevamo, da je bil obrtni dom takrat tudi odprt.

Po slavnostni otvoritvi je zadružno starešinstvo opravilo pregled opravljenega dela na obrtnem domu. Že 19. avgusta tega leta (torej nekaj dni pred uradnim odprtjem), je namreč mojster Jakob Franc zadrugi predložil končni obračun za zidarsko delo. Ta je znašal 12.753 kron¹⁸ in je le za 253 kron presegel njegova predvidevanja. Zaključni »račun čez vse delo obrtnega doma«, ki ga je verjetno eden od zadružnih odbornikov zapisal (brez navedbe datuma) na zadnji list »proračuna« stroškov za gradnjo doma, pa je znašal 19.371,30 kron,¹⁹ kar je bilo za 1871,30 kron več (to so bili stroški dodatnega, nepredvidenega dela), kot so predvidevali ob začetku gradnje. Za pregled računov so na seji²⁰ zadružnega odbora 29.

¹³ Dopis zadruge obrtnikov v Metliki orožniški postaji v Metliki, datiran 7. februarja 1904. BMM, Arhiv obrtnikov 1904.

¹⁴ Zapisnik seje zadružnega starešinstva 24. aprila 1904 in dopis obrtne zadruge mojstru Jakobu Francu 24.4.1904. BMM, Arhiv obrtnikov 1904.

¹⁵ Poročilo nadzorne komisije o gradnji obrtnega doma načelstvu obrtne zadruge v Metliki dne 12. aprila (pravilno maja – op. AD) 1904; hrani BMM.

¹⁶ Zapisnik seje zadružnega starešinstva 23.5.1904. BMM, Arhiv obrtnikov 1904.

¹⁷ Zapisnik seje zadružnega starešinstva 15.8.1904. BMM, Arhiv obrtnikov 1904.

¹⁸ Proračun za zidarsko delo za obrtni dom v Metliki, datiran 19. avgusta 1904. BMM, Arhiv obrtnikov 1904.

¹⁹ Proračun jednonadstropne hiše vseh obrtnikov metliškega sodnega okraja v Metliki, datiran 21. aprila 1903; BMM, Arhiv obrtnikov 1903.

²⁰ Zapisnik seje odbora obrtne zadruge dne 29. septembra 1904. BMM, Arhiv obrtnikov 1904.

Obrtni dom v Metliki, zgrajen leta 1904, in osnovna šola, zgrajena 1889 (foto: Anton Mucha; iz arhiva Belokranjskega muzeja v Metliki).

septembra 1904 izvolili tudi posebno komisijo. Hkrati so odborniki sklepali o oddaji posameznih prostorov v novem združnem domu. Klet naj bi za 50 kron na leto najel gostilničar Franc Barbič, za 60 kron letno pa je prevzela prostor za svoje potrebe Bolniška blagajna. Obe najemni pogodbi naj bi začeli veljati 1. oktobra 1904. Razen višine najemnine za prostore so odborniki odobrili tudi druga potrebna vzdrževalna dela v domu. Tako so za dimnikarska dela sklenili pogodbo z metliškim dimnikarjem Francem Grubarjem, medtem ko naj bi praznjenje greznice oddali tistemu ponudniku, ki bi to delo opravljal zastonj. Obrtni dom so tudi zavarovali proti požaru za 8000 kron.

Združna revizijska komisija, ki se je sestala 9. oktobra 1904, je ugotovila, da so bila na stavbi izvedena nekatera dodatna nepredvidena dela, nekaterih del pa mojster Jakob Franc ni opravil ali pa jih ni bilo potrebno opraviti. Tako naj bi se po mnenju revizijske komisije za opravljeno delo izplačalo mojstru Jakobu Francu skupno 19.199 kron in 86 vinarjev.²¹

Novi obrtni dom v Metliki ni sameval, saj so bili njegovi prostori kar dobro zasedeni. Orožniška postaja je zadrugi za najete prostore od 1. septembra 1904 plačevala po 400 kron na leto,²² in sicer v dveh polletnih obrokih po 200 kron,²³ medtem ko je njen uslužbenec-

²¹ Zapisnik revizijske komisije, pisan 9. oktobra 1904. BMM, Arhiv obrtnikov 1904.

²² Zapisnik seje združnega starešinstva 21.2.1904. BMM, Arhiv obrtnikov 1904.

stražmojster dolga leta plačeval stanovanje v obrtnem domu 10 kron mesečno. Ko se je avgusta 1912 v dom naselil drug stražmojster, mu je zadruga hotela zvišati mesečno najemnino na 16 kron. Ta pa se je pritožil, in ko je zadržni odbor ugodil njegovi pritožbi, mu je najemnino znižal na 12 kron.²⁴

Stanarine so v društveno blagajno prinesle 690 kron, kar je bilo občutno premalo za odplačilo obrokov posojila in obresti, ki jih je bilo na leto za 950 kron. Finančne težave so predložili zadržnim članom na občnem zboru 19. septembra 1909, kjer so sklenili, da bodo za odplačevanje obrokov posojila in obresti pobirali od svojih članov na leto po 2 kroni. Tako se je od 260 članov nabralo na leto 520 kron dodatnega denarja, ki so ga morali včasih izterjati tudi preko davčne uprave.²⁵

Prav s pomočjo teh pristojbin je zadržni obrtni dom prišel v nekaj letih dodobra v zavest članom obrtne zadruge. Dom je postal središče zadržnega dogajanja in združevanja, predvsem pa je kazal navzven moč metliškega obrtnega združenja in posredno tudi veljavo njegovih članov. Po drugi strani pa je bil dom obrtnikom tudi močno finančno breme, ki so ga blažili z oddajanjem prostorov različnim strankam. Med njimi je bila orožniška postaja s svojimi uradniki stalen in sčasoma tudi moteč najemnik, ki se ga obrtniki niso mogli znebiti vse do časa po drugi svetovni vojni. Po razpadu Avstro-Ogrske je septembra 1920 metliško mestno županstvo na podlagi odredbe deželne vlade zaplenilo oziroma zaseglo stanovanje s kuhinjo in drugimi prostori v pritličju obrtnega doma za potrebe tukajšnjega orožništva.²⁶ Ta odlok ni vplival na dogovorjeno višino najemnine, ki jo je orožniška postaja še naprej redno izplačevala zadrugi, obrtnikom pa je vendar dal vedeti, da niso popolnoma suvereni lastniki lastnega doma. Po prvi svetovni vojni je za svoje potrebe najelo prostor v obrtnem domu tudi šolsko vodstvo iz Metlike.

Čas po drugi svetovni vojni sprva ni bil naklonjen obrtništvu in takšno usodo je delil z obrtniki tudi obrtni dom, ki so ga za svoje potrebe uporabljali zasebniki in postaja milice. Obrtniki so svoj dom za nekaj časa celo izgubili, saj je tudi njihovo združenje s koncem druge svetovne vojne prenehalo delovati. Ko so leta 1968 v Metliki dogradili stavbo postaje milice, se je le-ta preselila v nove prostore, obrtni dom pa je prevzela v upravljanje Samoupravna stanovanjska skupnost iz Metlike.

Vendar pa obrtna tradicija v mestu ni zamrla. Število obrtnikov je po drugi svetovni vojni raslo, zato so na pobudo Zveze združenj samostojnih obrtnikov Slovenije 24. januarja 1976 ustanovili društvo Združenje samostojnih obrtnikov občine Metlika. To društvo je obrtnike tako povežalo, da so 14. januarja 1979 ustanovili Obrtno združenje, ki je bilo takrat zakonsko obvezna oblika organiziranosti samostojnega osebnega dela. Društvo samostojnih obrtnikov pa s tem ni prenehalo delovati, ampak je od Samoupravne stanovanjske skupnosti 1. januarja 1981 prevzelo upravljanje obrtnega doma v Metliki.²⁷ Do obrtne razstave, ki je bila v Metliki novembra 1982, so obrtniki svoj dom obnovili in ga od takrat naprej spet uporabljajo.

²³ Knjiga dohodkov in izdatkov Zadruga obrtnikov metliškega sodnega okraja od leta 1888 do 1943. BMM, Arhiv obrtnikov.

²⁴ Dopis Ferda Habjana odboru obrtne zadruge v Metliki 7.9.1912. BMM, Arhiv obrtnikov 1912.

²⁵ Zapisnik občnega zbora zadruge vseh obrtnikov metliškega sodnega okraja v Metliki 18. junija 1911. BMM, Arhiv obrtnikov 1911.

²⁶ Dopis županstva mestne občine Metlika zadrugi obrtnikov v Metliki 28.9.1920. BMM, Arhiv obrtnikov 1920.

²⁷ Obrtna razstava občine Metlika. Izdano 22. novembra 1982 ob obrtni razstavi občine Metlika od 25. do 28. novembra 1982 v stari kinodvorani v Metliki, str. 4.

Summary

Trade Association Home in Metlika

Andrej Dular

Ever since they founded their own association in Metlika in 1888, craftsmen wished to have their own trade home. Their wish started to come true in 1902 when they bought a plot of land in Metlika; two years later the building was completed. Trade co-operative officers in charge of the necessary preparations for the building, who were elected by the members, had to transfer the building plot ownership to the trade co-operative, prepared estimates and building plans, arranged for a financial loan from the loan bank in Metlika, and at a public auction finally appointed master mason Jakob Franc from Metlika to proceed with work.

Jakob Franc and his hired helpers completed the building in a little over a year. The new trade co-operative home was formally opened in August, 1904. Its building cost 19.371 crowns which was 10% over the estimate. Because it was necessary to pay off the interest on the building loan, trade association members had to pay a yearly fee of 2 crowns. Since this was not enough, however, the extra space in the home which was not needed by its members was leased to individuals and the police station.

After World War II the Metlika craftsmen who owned their own business found themselves in an entirely different situation. For a certain period they even lost their trade home. Only after they had organized and again founded their trade association in the 1970's they regained their old trade home in 1981.

PONATISI ZGODOVINSKEGA ČASOPISA

V seriji ponatisov starejših števil ZČ je v začetku 1999 izšel zvezek št. 1–2 letnika 31/1977. To je že 34. ponatisnjeni zvezek.

ZČ 1–2 letnika 31/1977 objavlja predvsem gradivo zborovanja slovenskih zgodovinarjev v Kranjski gori jeseni leta 1976 (o slovenski zgodovini 1894–1904, o nekaterih vprašanih zgodovine Gorenjske in Koroške – od Karantanije do podpisa Avstrijske državne pogodbe 1955). Cena zvezka je 2000 SIT, za člane ZZDS 1500 SIT in za študente 1000 SIT.

Ponatisnili smo tudi 2. zvezek Zbirke Zgodovinskega časopisa z razpravo Franca Šebjaniča **Šolnik in domoljub Adam Farkaš (1730–1786)**. Maloprodajna cena je 320 SIT, članska 240 SIT in študentska 160 SIT.

Vse številke ZČ lahko dobite na sedežu Zgodovinskega društva za Slovenijo v Ljubljani, Aškerčeva 2, tel. 061/1697-210. Seznam pa je objavljen v vsaki številki ZČ. Člani zgodovinskih in muzejskih društev imajo 25 %, študenti pa 50 % popust.